

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHDA YASHIL INVESTITSİYALARNING STRATEGIK USTUVORLIKLARI

Jumanova Nozima G'aybulla qizi

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23303777>

Annotatsiya. Mazkur tezisda O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda yashil investitsiyalarning strategik ahamiyati, ularni moliyalashtirishning zamonaviy mexanizmlari va iqtisodiyot tarmoqlarini ekologik modernizatsiyalash istiqbollari tadqiq etilgan. Tadqiqotda yashil investitsiyalarning sanoat, transport, qishloq va suv xo'jaligi, energetika hamda kichik biznes rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Jahon banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot bankining 2025–2026-yillardagi hisobotlari asosida yashil moliyalashtirish loyihalarining ko'lami, investitsiya yo'nalishlari va kutilayotgan iqtisodiy samaralari baholangan. Shuningdek, milliy iqtisodiyotda investitsiya resurslarini diversifikatsiyalash, ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirish va xususiy kapitalni jalb qilish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: yashil investitsiya, iqtisodiy diversifikatsiya, yashil moliya, barqaror iqtisodiy o'sish, ekologik innovatsiyalar, uglerod bozori, investitsiya samaradorligi, resurs tejamkorligi, yashil infratuzilma.

Abstract. This paper examines the strategic importance of green investments in diversifying Uzbekistan's economy, modern financing mechanisms, and prospects for the environmental modernization of economic sectors. The study analyzes the impact of green investments on the development of industry, transport, agriculture and water management, energy, and small business. Based on reports from the World Bank and the European Bank for Reconstruction and Development for 2025–2026, the scope, investment directions, and expected economic outcomes of green finance projects are evaluated. Additionally, scientific and practical proposals have been developed to diversify investment resources, incentivize eco-innovations, and enhance the effectiveness of attracting private capital within the national economy.

Keywords: green investment, economic diversification, green finance, sustainable economic growth, eco-innovations, carbon market, investment efficiency, resource efficiency, green infrastructure.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida milliy iqtisodiyotlarning raqobatbardoshligi ko'p jihatdan investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligi, ishlab chiqarishning texnologik darajasi va tabiiy resurslarga bo'lgan qaramlikni kamaytirish imkoniyatlari bilan belgilanmoqda.

Jahon iqtisodiyotida iqlim o'zgarishi, energiya resurslari narxining beqarorligi va ekologik talablarning kuchayishi yashil investitsiyalarni iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishiga aylantirmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotida sanoat ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, eksport tarkibini diversifikatsiyalash va yangi texnologik tarmoqlarni rivojlantirish jarayonlari investitsiya siyosatini sifat jihatidan takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan yashil investitsiyalar iqtisodiyotni rivojlantirishning qo'shimcha moliyaviy manbasi bo'lish bilan birga,

ishlab chiqarish omillaridan samarali foydalanish va yangi qiymat zanjirlarini shakllantirish vositasi sifatida ham namoyon bo'lmoqda.

2025–2026-yillarda O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish bilan bog'liq moliyaviy va institutsional islohotlar yangi bosqichga ko'tarildi. Qayta tiklanuvchi energiya, suv tejovchi texnologiyalar, elektr transporti, uglerod moliyalashtirishi va ekologik infratuzilma loyihalarining kengayishi iqtisodiyotni an'anaviy resurslarga asoslangan rivojlanish modelidan innovatsion va resurs tejamkor modelga o'tkazish uchun muhim imkoniyatlar yaratmoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda yashil investitsiyalarni jalb etishning yangi tendensiyalarini aniqlash hamda ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga qaratilgan strategik ustuvorliklarni asoslashdan iborat.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rivojlantirishning muhim xususiyatlaridan biri xalqaro moliya institutlari ishtirokida amalga oshirilayotgan loyihalarining energetika bilan bir qatorda suv xo'jaligi, transport va xususiy tadbirkorlik yo'nalishlarini ham qamrab olayotganidir.

Ushbu jarayon iqtisodiy diversifikatsiyaning investitsion asoslarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD) ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda O'zbekistonga bank tomonidan ajratilgan investitsiyalar 1 mlrd AQSH dollaridan oshgan.

Natijada mamlakat ketma-ket oltinchi yil davomida Markaziy Osiyoda EBRD mablag'larini eng ko'p jalb qilgan davlat bo'lib qolgan. Bankning Markaziy Osiyo va Mongoliyadagi jami investitsiyalarining 53 foizi yashil iqtisodiyot loyihalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan (EBRD, 2026a). Mazkur 53 foizlik ulush butun mintaqaga tegishli bo'lib, faqat O'zbekiston ko'rsatkichi hisoblanmaydi.

Yashil investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha kengayishini aniq loyihalar misolida kuzatish mumkin.

1-jadval.

O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan moliyalashtirish loyihalari

Investitsiya yo'nalishi	Moliyalashtirish hajmi	Loyiha mazmuni va kutilayotgan natija
Qashqadaryoda quyosh energetikasi va energiya saqlash	195,5 mln AQSH dollarigacha	300 MVt quyosh stansiyasi, 75 MVt·soat energiya saqlash tizimi
Irrigatsiya nasos stansiyalarini modernizatsiya qilish	250 mln AQSH dollarigacha	10 ta hududdagi 110 ta nasos stansiyasini yangilash
Nukus shahrida ekologik transport	37 mln AQSH dollarigacha	112 tagacha elektrobus va zaryadlash infratuzilmasini rivojlantirish
Tijorat banklari orqali kichik biznes va yashil investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash	125 mln AQSH dollari	Hamkorbank, Ipak Yo'li banki va Universalbank bilan moliyalashtirish bitimlari
Uglerod chiqindilarini kamaytirishga asoslangan moliyalashtirish	20 mln AQSH dollari	iCRAFT dasturi orqali tasdiqlangan natijalar uchun olingan mablag'lar

Manba: EBRD (2026a; 2026b; 2026c), World Bank (2026) ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadval ma'lumotlari yashil investitsiyalar iqtisodiyotning bir nechta tarmoqlarida amalga oshirilayotganini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, suv xo'jaligini modernizatsiya qilish loyiholari iqtisodiy diversifikatsiya nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega. EBRD tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgan 110 ta irrigatsiya nasos stansiyasini yangilash loyihasi natijasida elektr energiyasi iste'molini yiliga 251 ming MVt·soatga kamaytirish va issiqxona gazlari chiqindilarini 117 ming tonnadan ortiq CO₂-ekvivalentga qisqartirish kutilmoqda (EBRD, 2026a). Bu ko'rsatkichlar loyihaning prognoz samaralari hisoblanadi.

Mazkur investitsiyalar qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish, suv ta'minotining ishonchliligini oshirish va resurslardan foydalanish samaradorligini kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin. Natijada agrar sektorda mahsulot tannarxini pasaytirish va qayta ishlash korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar shakllanadi.

Yashil investitsiyalarning navbatdagi strategik yo'nalishi transport infratuzilmasini ekologik modernizatsiyalash bilan bog'liq. Nukus shahrida elektrobustlar xarid qilish va ularga xizmat ko'rsatish infratuzilmasini tashkil etish loyihasi shahar transporti tizimida energiya samaradorligini oshirish hamda havoga zararli moddalar chiqarilishini kamaytirishga yo'naltirilgan. Bunday loyihalar kelgusida elektrotransport vositalariga texnik xizmat ko'rsatish, elektr zaryadlash qurilmalari va raqamli transport boshqaruvi xizmatlari rivojlanishiga ham turtki berishi mumkin.

O'zbekistonda yashil moliyalashtirishning yangi shakllaridan biri uglerod chiqindilarini kamaytirish natijalariga bog'langan moliyaviy mexanizmlardir. Jahon bankining 2026-yil 29-iyunda e'lon qilingan ma'lumotlariga ko'ra, iCRAFT dasturi doirasida 2022–2024-yillarda amalga oshirilgan energetika islohotlari orqali 23,7 mln tonna issiqxona gazlari chiqindilarining qisqarishi hisoblangan va natijalar tasdiqlangan. O'zbekiston mazkur dastur doirasida 20 mln AQSH dollari miqdorida iqlim va uglerod moliyalashtirishi to'lovlarini olgan (World Bank, 2026).

Bu tajriba yashil investitsiyalarni moliyalashtirishda an'anaviy kreditlash usullari bilan bir qatorda ekologik natijalarga asoslangan moliyaviy rag'batlarni kengaytirish imkoniyati mavjudligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rag'batlantirishning institutsional asoslari ham mustahkamlanmoqda. Milliy yashil iqtisodiyot taksonomiyasi orqali investitsiya loyihalarini ekologik mezonlar asosida tasniflash, moliyalashtirish jarayonida shaffoflikni ta'minlash va investorlarga loyihalarining ekologik natijadorligi to'g'risida ma'lumot berish mexanizmlari rivojlantirilmoqda.

Jahon bankining *Prime Picks for a Green Pivot* tadqiqotida davlat ishtirokidagi moliya institutlarining yashil iqtisodiyotga o'tishdagi roli alohida ta'kidlangan. Jumladan, Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi 2026-yilga kelib moliyalashtirishining 35 foizini yashil tashabbuslarga yo'naltirishni maqsad qilgani qayd etilgan. Ushbu maqsadni amalga oshirish xususiy tadbirkorlik subyektlari tomonidan resurs tejankor va ekologik innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirishga yordam berishi mumkin (World Bank, 2024).

Shu bilan birga, yashil investitsiyalar iqtisodiy diversifikatsiyaga avtomatik ravishda olib kelmaydi.

Ularning tarkibiy samarasi mahalliy korxonalarining loyihalarda ishtiroki, texnologiyalar transferi, yangi ish o'rinlarining shakllanishi hamda ishlab chiqarishning qo'shilgan qiymat zanjirlari bilan integratsiyalashuviga bog'liq.

Mazkur omillarni hisobga olgan holda O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda yashil investitsiyalarni strategik boshqarishning bir nechta yo'nalishlarini ustuvor deb hisoblash mumkin.

Avvalo, sanoat korxonalarida energiya va resurs samaradorligini oshiruvchi loyihalarni kengaytirish maqsadga muvofiq. Bunda kichik va o'rta ishlab chiqarish korxonalarining zamonaviy texnologiyalarga bo'lgan ehtiyojini qondirish, ekologik sertifikatlashtirish tizimlarini rivojlantirish hamda energiya tejamkor uskunalar xaridini moliyalashtirish muhimdir.

Keyingi ustuvorlik yashil investitsiyalarni moliyalashtirishning ko'p manbali modelini shakllantirishdir. Ushbu model davlat mablag'lari, xalqaro kredit liniyalari, xususiy kapital, yashil obligatsiyalar va natijaga bog'langan uglerod moliyalashtirishi instrumentlarini birlashtirish orqali investitsiyaviy risklarni taqsimlashni nazarda tutadi.

Yana bir muhim yo'nalish hududlarda ekologik innovatsion klasterlarni rivojlantirish hisoblanadi. Bunda hududlarning tabiiy resurslari, sanoat ixtisoslashuvi, mavjud infratuzilmasi va mehnat salohiyatidan kelib chiqib, yashil investitsiyalarni ishlab chiqarishning yangi yo'nalishlariga jalb qilish imkoniyatlari baholanishi zarur.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, yashil investitsiyalarning iqtisodiy diversifikatsiyaga ta'sirini baholashda investitsiya hajmi, energiya va suv tejallishi, yaratilgan qo'shilgan qiymat, xususiy investitsiyalar ulushi, yangi texnologik ishlab chiqarishlar hamda eksport salohiyatining o'zgarishini birgalikda hisobga oluvchi kompleks monitoring tizimini joriy etish taklif etiladi.

XULOSA

O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishda yashil investitsiyalar yangi iqtisodiy faoliyat turlarini rivojlantirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va investitsion resurslarni tarmoqlar bo'yicha qayta taqsimlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. 2025–2026-yillarga oid xalqaro moliya institutlari ma'lumotlari yashil loyihalar energetika bilan bir qatorda transport, suv xo'jaligi va kichik biznesni moliyalashtirish yo'nalishlarida ham rivojlanayotganini ko'rsatmoqda.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy takliflar ishlab chiqildi.

Birinchidan, yashil investitsiyalarni iqtisodiyotning yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan tarmoqlariga yo'naltirish va ularning sanoat modernizatsiyasi bilan bog'liqligini kuchaytirish zarur.

Ikkinchidan, tijorat banklari orqali yashil kreditlash mexanizmlarini kengaytirish, ekologik innovatsion loyihalar uchun investitsion kafolatlar va imtiyozli moliyalashtirish vositalarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, suv xo'jaligi, qishloq xo'jaligi va transport sohalarida resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etishga yo'naltirilgan investitsiyalarni hududiy rivojlanish strategiyalari bilan uyg'unlashtirish lozim.

To'rtinchidan, uglerod moliyalashtirishi, yashil obligatsiyalar va natijadorlikka asoslangan investitsiya instrumentlarini kengaytirish orqali yangi moliyaviy resurslarni jalb qilish imkoniyatlarini oshirish zarur.

Beshinchidan, yashil investitsiyalarning samaradorligini baholashda ekologik natijalar bilan bir qatorda ishlab chiqarish unumdorligi, yangi mahsulot turlarining shakllanishi, eksportni diversifikatsiya qilish va mahalliy qo‘shilgan qiymat ko‘rsatkichlarini ham asosiy mezon sifatida qo‘llash tavsiya etiladi.

Yashil investitsiyalar O‘zbekiston iqtisodiyotida ekologik barqarorlikni ta’minlash bilan cheklanmasdan, ishlab chiqarishning zamonaviy texnologik asoslarini shakllantirish, iqtisodiyotning tarmoq tarkibini takomillashtirish hamda uzoq muddatli iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiluvchi strategik omil sifatida namoyon bo‘lmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Asian Development Bank (ADB) (2024) *Uzbekistan: Country Partnership Strategy, 2024–2028*. Manila: Asian Development Bank.
2. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2026a) *EBRD invests almost US\$2 billion in Central Asia and Mongolia in 2025*. London: EBRD.
3. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2026b) *EBRD finances major renewable energy project in Uzbekistan*. London: EBRD.
4. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2026c) *EBRD helps Uzbek city of Nukus to upgrade its public transport*. London: EBRD.
5. International Energy Agency (IEA) (2022) *Uzbekistan 2022: Energy Policy Review*. Paris: International Energy Agency.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2026) *Accelerating Sustainable Infrastructure Investments: Assessing Policies for Planning, Delivery and Financing in Central and Southeast Asia*. Paris: OECD Publishing.
7. United Nations Development Programme (UNDP) (2025) *Green Development Finance Assessment for the Republic of Uzbekistan*. Tashkent: UNDP.
8. World Bank (2024) *Prime Picks for a Green Pivot: Uzbekistan State Funds for Climate Action*. Washington, DC: World Bank.
9. World Bank (2025) *World Bank Supports Uzbekistan in Implementing Policy Reforms to Spur Job Creation, Private Sector Growth, and International Trade*. Washington, DC: World Bank..
10. World Bank (2026) *How Central Asia Is Pioneering a Scalable Solution for Energy Reform*. 29 June. Washington, DC: World Bank.
11. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o‘zgarishi milliy qo‘mitasi (2026) *Yashil taksonomiya — yashil iqtisodiyotni barpo etish yo‘lidagi muhim qadam*. 24-iyun.